



Ordu Ticaret Borsası

KARADENİZ'DE BALIKÇILIK VE SORUNLARI



ŞUBAT 2014



Ordu Ticaret Borsası

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

- Giriş

II. BÖLÜM

- Türkiye ve Karadeniz’de Balıkçılık

III. BÖLÜM

- Balıkçılığın Sorunları
 - 1- *Balığın Bulunabilirliği İle İlgili Sorunlar*
 - 2- *Balığın Bulunduğu Yerlere Kolay Ulaşmak Ve Avlanma Şekliyle İlgili Sorunlar*
 - 3- *Mesleki Balıkçı-Amatör Balıkçı Uygulamasından Kaynaklanan Sorunlar*
 - 4- *Pazarlama İle İlgili Sorunlar*
- Karadeniz Balıkçılarının Belli Başlı Sorunlarının Kısa Değerlendirmesi

IV. BÖLÜM

- Kafes Balıkçılığı

V. BÖLÜM

- Sonuç

KARADENİZ'DE BALIKÇILIK VE SORUNLARI

I.BÖLÜM

Giriş

Su ürünleri, neredeyse insanoğlunun tarih sahnesine çıkışından bu yana en önemli besin maddelerindendir. Dünyada artan nüfus karşısında besin maddelerine olan ihtiyaç su ürünlerinden daha çok yararlanılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle dengeli beslenmenin bilincinde olan ülkeler, denizlerden yüksek oranda yararlanmanın yollarını aramaktadırlar ve bugünden geleceğe yatırım yapmaktadırlar.

Balıkçılık, günümüzde olduğu gibi gelecekte de tüm ülkelerin ekonomisine sürekli girdi sağlayabilecek önemli kaynaklardandır.





Ordu Ticaret Borsası

2011 yılı FAO verilerine göre Dünyada su ürünleri üretimi yaklaşık 154 milyon ton olup bunun 90,4 milyon tonu denizlerden avcılık yoluyla, 63,6 tonu yetiştiricilik yoluyla elde edilmektedir.

Dünya Su Ürünleri Üretimi (Milyon Ton)

YILLAR	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Deniz balıkçılığı (Avcılık)	90	90,3	89,7	89,6	88,6	90,4
Kültür Balıkçılığı (Yetiştiricilik)	47,3	49,9	52,9	55,7	59,9	63,6
Toplam Dünya Su Ürünleri Üretimi	137,3	140,2	142,6	145,3	148,5	154

Dünya Su Ürünleri Tüketimi (Milyon Ton)

YILLAR	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İnsan Tüketimi	114,3	117,3	119,7	123,6	128,3	130,8
Gıda Dışı Kullanım	23	23	22,9	21,8	20,2	23,2

Not: Tüm sayısal veriler State of World Fisheries 2012 belgesinden alınmıştır.

2012 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’de su ürünleri üretimi 644.852 ton olup bunun 212.410 tonu yetiştiricilik, 432.442 tonu avcılık ile elde edilir. Avcılık ile elde edilen ürünlerin 36.120 tonu tatlı sulardan, 396.322 tonu ise denizlerden elde edilir. Denizden elde edilen ürünlerin de 315.636,50 tonunu balıklar, 80.685,50 tonunu diğer deniz ürünleri oluşturmaktadır. Bu da göstermektedir ki; Türkiye su ürünleri üretiminin %67,06’sı avcılıktan elde edilmektedir. Türkiye, Dünya su ürünleri üretiminin yaklaşık %0,5 ini üretmektedir. Üç tarafı denizlerle çevrili ve 8333 km’lik kıyı uzunluğuna sahip olan bir ülke için bu üretim kapasitesi oldukça düşük ve düşündürücüdür.

2012 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’de avlanan deniz balıklarından hamsi 163.981,90 ton ile avlanan deniz ürünlerinden yaklaşık %41,38 oranında pay alarak ilk sırada olup bunun da yaklaşık %64’ü Doğu Karadeniz Bölgesi’nden elde edilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesini de yaklaşık %16 ile Marmara, %13 ile Batı Karadeniz, %7 ile Ege ve %0,1 ile Akdeniz Bölgesi izlemektedir.



Ordu Ticaret Borsası

Bölgelere göre avlanan hamsi miktarı (ton)

Yıllar	Toplam	Doğu Karadeniz	Batı Karadeniz	Marmara	Ege	Akdeniz
2000	280.000	218.028	42.642	14.986	4.344	–
2001	320.000	201.949	86.667	21.998	9.386	–
2002	373.000	235.398	101.021	25.641	10.940	–
2003	295.000	186.173	79.896	20.279	8.652	–
2004	340.000	214.572	92.084	23.372	9.972	–
2005	138.569	114.308	4.947	15.178	4.136	–
2006	270.000	182.722	29.359	43.238	12.935	1.746
2007	385.000	304.445	52.644	19.362	8.390	159
2008	251.675	215.539	9.805	20.876	5.430	25
2009	204.699	165.357	20.249	10.984	7.782	327
2010	229.023	173.059	29.967	17.960	7.885	152
2011	228.491,4	184.417,1	20.826,3	14.663	8.509	76
2012	163.981,9	104.738	21.593,1	26.231,6	11.141,4	277,8

Kaynak: TÜİK

2011 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’de avlanan deniz balıklarından çaa 87.140,8 ton ile son 10 yıl içerisinde çok hızlı bir artış göstererek hamsi balığından sonra en çok avlanan deniz balığı olmuştur. 2012 yılında ise bu rakam 75.049 ton gerileyerek 12.091,7 tona inmiştir. Genellikle Karadeniz’de bulunan çaa balıkları ocak ayında sürüler halinde İstanbul Boğazı’na girip oradan da Marmara’ya geçerek göçlerini tamamlarlar. Mayıs ayında ise Marmara’dan İstanbul Boğazı’na ve Karadeniz’e çıkış yaparlar. Soğuk sulara dayanıklı olduklarından Marmara’ya en son göç eden balıklardandır. Bu balık türünün de yaklaşık %99’u Doğu Karadeniz Bölgesinden avlanmaktadır. 2011 yılında, deniz balık türlerinden hamsi ve çaaadan sonra sırasıyla sardalya, istavrit, palamut ve mezgıt en çok avlanan balık türleri iken 2012 yılında bu sıralama hamsi, palamut, istavrit sardalya, çaa, lüfer, mezgıt ve kefal şeklindedir.



Ordu Ticaret Borsası

Türkiye’de avlanan başlıca deniz balıkları miktarı (ton)

YILLAR	TOPLAM	HAMSİ	ÇAÇA	SARDALYA	İSTAVRİT (Kraça)	İSTAVRİT (Karagöz)	PALAMUT	MEZGİT	LÜFER	KEFAL
2006	409.945	270.000	7.311	15.586	14.127	11.800	29.690	9.112	8.399	8.915
2007	518.201	385.000	11.921	20.941	22.991	9.030	5.965	12.940	6.858	8.291
2008	395.660	251.675	39.303	17.531	22.134	10.043	6.448	12.231	4.048	3.345
2009	380.636	204.699	53.385	30.091	20.373	7.895	7.036	11.146	5.999	2.987
2010	399.656	229.023	57.023	27.632	14.392	6.055	9.401	13.558	4.744	3.119
2011	432.246	228.491,4	87.140,8	34.708,6	18.072,7	6.937,3	10.018,9	9.454,8	3.122	2.513,8
2012	315.636,5	163.981,9	12.091,7	28.248	24.625,3	6.320,7	35.764,2	7.367,1	7.389,5	4.010,4

Kaynak: TÜİK

Avlanan diğer deniz ürünlerinin türlerine göre dağılımı incelendiğinde, en yüksek oranda avlanan deniz ürünü %75,9 ile beyaz kum midyesidir. Beyaz kum midyesini sırasıyla %11,9 ile deniz salyangozu, %2,7 ile kırmızı karides, %2,6 ile kara midye, %2 ile pembe karides (çimçim), %1,7 ile mürekkep balığı ve %0,7 ile kalamerya izlemektedir.

Türkiye’de avlanan diğer deniz ürünleri miktarı (ton)

YILLAR	Beyaz Kum Midyesi	Deniz Salyangozu	Karides	Kara Midye	Mürekkep Balığı	Kalamerya	Ahtapot	Akivedas (kum midyesi)	Kılı Midye
2007	47.215	13.790	3.917	1.466	1.288	844	664	1.334	27
2008	36.896	11.442	4.668	342	1.502	537	681	1.255	-
2009	24.574	6.085	4.614	1.660	1.258	576	649	68	4.601
2010	26.931	8.437	4.705	735	1.597	528	509	56	246
2011	30.175	6.533,6	4.769,9	1.458,8	1.163,3	394,1	321,8	26,7	347,2
2012	61.225,4	9.596	5.038,1	2.093,4	1.396,10	530,9	361	14,9	-

Kaynak: TÜİK



Ordu Ticaret Borsası

Avlanan tatlısı ürünlerinin türlere göre dağılımı incelendiğinde, sazan 9.998 ton ile toplam avlanan tatlısı ürünlerinden %27,6 pay alarak en çok avlanan tatlı su ürünüdür. Bunu, %26,6 ile inci kefali, %14,1 ile gümüşü havuz balığı, %10 ile gümüş, %3,3 ile salyangoz, % 3,2 ile kefal, %2,3 ile yayın ve %2,2 ile siraz balığı izlemektedir.

Türkiye’de avlanan tatlısı ürünleri miktarı (ton)

Avlanan Tatlısı Ürünleri Miktarı											
Yıllar	Sazan	İnci kefali	Gümüşü havuz balığı	Gümüş	Salyangoz	Kefal	Yayın	Siraz	Kurbağa	Levrek	Kerevit
2007	12.286	11.623	-	6.540	1.397	927	1293	985	895	1.586	816
2008	11.625	11.758	-	6.630	1.007	1023	1275	993	668	1.346	783
2009	10.964	10.685	-	6.184	2.227	970	1193	891	622	1.234	734
2010	12.058	11.382	-	4.438	1.991	1512	1178	962	780	1.476	1 030
2011	9.998,1	9.197,7	-	6.705,2	1.410	1325,3	946,1	923,8	749,5	737,2	609,6
2012	9.973	9.621	5.090	3.608,5	1.193	1.138	816	812,5	648	593	492

Kaynak: TÜİK

Kültür balıklarının türlere göre dağılımında en yüksek yetiştiriciliği yapılan balık, iç sulardaki alabalık olup; 111.335 ton ile 212.410 ton olan toplam su ürünleri yetiştiriciliğinin %52,4’ünü oluşturmaktadır. Bunu da %30,8 ile levrek(deniz), %14,5 ile çipura (deniz) takip etmektedir.

Türkiye’de yetiştiricilik ile üretilen balık miktarı (ton)

YILLAR	TOPLAM	İÇ SU		DENİZ				
		Alabalık	Aynalı Sazan	Alabalık	Çipura	Levrek	Midye	Diğer
2007	139.873	58.433	600	2.740	33.500	41.900	1.100	1.600
2008	152.186	65.928	629	2.721	31.670	49.270	196	1.772
2009	158.729	75.657	591	5.229	28.362	46.554	89	2.247
2010	167.141	78.165	403	7.079	28.157	50.796	340	2.201
2011	188.790	100.239	207	7.697	32.187	47.013	5	1.442
2012	212.410	111.335	222	3.234	30.743	65.512	-	1.364

Kaynak: 2012 TÜİK



Ordu Ticaret Borsası

Yıllara göre Türkiye'deki toplam su ürünleri üretimi, ihracatı, ithalatı ve tüketimi

YILLAR	Üretim (Ton)	İhracat (Ton)	İthalat (Ton)	İç Tüketim (Ton)	İşlenen (balık unu ve yağ fabrikaları) (Ton)	Değerlendirilemeyen (Ton)	Kişi Başına Tüketim (Kg)
2000	582.376	14.533	44.230	538.764	71.000	2.309	8,00
2001	594.977	18.978	12.971	517.832	62.755	8.383	7,50
2002	627.847	26.860	22.532	466.289	156.000	1.230	6,70
2003	587.715	29.937	45.606	470.131	120.000	13.253	6,65
2004	644.492	32.804	57.694	555.859	105.000	8.523	7,81
2005	544.773	37.655	47.676	520.985	30.000	3.809	7,23
2006	661.991	41.973	53.563	597.738	60.000	15.843	8,19
2007	772.323	47.214	58.022	604.695	170.000	8.436	8,57
2008	646.310	54.526	63.222	555.275	65.742	3.989	7, 81
2009	622.962	54.354	72.686	545.365	90.211	5.715	7,57
2010	653.080	55.109	80.726	505.059	168.073	5.565	6,92
2011	703.545,2	66.737,7	65.698	468.040	228.709	5.756,1	6,33
2012	644.852	74.006,5	65.384,1	532.346,7	94.200,9	9.682	7,1

Kaynak: TÜİK

Ülkemizde su ürünleri büyük ölçüde taze olarak tüketilmekte, %14,6'sı balık unu ve yağı fabrikalarında değerlendirilmektedir. %10'u ise yine insan tüketimine sunulmak üzere su ürünleri işleme ve değerlendirme tesislerinde kullanılmaktadır.



Ordu Ticaret Borsası

Karadeniz boyunca uzanan illerde balıkçılık önemli bir iştirak konusu ve geçim kaynağıdır. “Karadeniz ve Balıkçılık” kavramları bir araya gelince akla ilk gelen de adına türküler yakılıp, maniler söylenen “Hamsi” dir.

Karadeniz illerinde yemek kültürü ele alındığında hamsi ve türevlerinin sofralarda önemli bir yer tuttuğu ve yöre insanının vazgeçilmez damak tadının hamsi olduğu görülür.

Karadeniz’de avlanan hamsi 2012 yılına kadar, Türkiye’de tüketilen balığın yaklaşık yarısı kadardı. Fakat 2012 yılında avlanan hamsi miktarı 163.981,9 tona düşerek son 10 yılın en düşük avlanma miktarına sahip olup bu oranı 1/3’e çekmiştir. Bu düşüş özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşanmıştır. 2011 yılda 184.417,1 ton olan avlanan hamsi miktarı 2012 yılında 104.738 tona inmiştir.

Soğuk suları seven hamsi, Ekim ayından Mart ayına kadar Karadeniz’de barınır, havaların ısınmaya başlaması ile de daha soğuk olan sulara göç eder. Avlanma sezonu boyunca genelde bol olmakta ve satış fiyatı da buna bağlı olarak ucuz olduğundan başta dar gelirli aileler olmak üzere birçok ailenin sofrasına bereket sunmaktadır.

Hamsi, mevsiminde taze olarak tava, ızgara, buğulama şeklinde tüketildiği gibi tuzlama yapılarak yılın diğer zamanlarında da tüketilen bir balık türüdür. Karadeniz Bölgesi’nde 30’dan fazla yemeği yapılan hamsi, bölge için efsanevi bir balık türüdür. Sadece bir yiyecek maddesi olmasının dışında bir sembol, manevi anlam taşıyan bir işarettir.

Normal kabul edilebilir bir hamsinin boyu 12 cm olmalıdır. En büyük hamsi 20 cm’ ye kadar çıkabilmektedir. Hamsi avcılığı modern usullerle yapılmakta, saçma ve ağ kullanılmaktadır.

Türkiye’den 18 ülkeye hamsi ihracatı yapılmaktadır. Hamsi ihracatında başı Belçika, Fransa ve İtalya çekmektedir. Toplam hamsi ihracatının %60’ı bu üç Avrupa ülkesine yapılmaktadır. Özellikle Türk nüfusun yoğun olduğu ülkelerde büyük rağbet gören hamsi, işlenmiş salamura olarak sadece İtalya’ya ihraç edilmektedir. 2013 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’den ihraç edilen hamsi miktarı 2.320.158 kg dır. Hamsi balıklarının 67.289 kg’ı taze/soğutulmuş, 996.260 kg’ı dondurulmuş, 371.614 kg’ı müstahzar ve konserve (bütün/parça) ve 884.995 kg’ı hazırlanmış veya konserve olarak ihraç edilmektedir. Bu ihracattan elde edilen döviz miktarı ise 10.174.473 dolardır.

Geçici olmakla birlikte, 2013 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’den ihraç edilen balık türlerinden çipura, son 3 yılda ihracat oranını yaklaşık 3 katına çıkartarak 22.074.780 kg a ulaşmıştır. Çipura, Türkiye’nin su ürünleri ihracat miktarından yaklaşık %29,8 oranında pay alarak birinci sıradadır. İhracatı en çok yapılan balık türlerinden, alabalık ve sazan da sırasıyla, %28,3, %12,4 oranında pay almaktadırlar.



Ordu Ticaret Borsası

İhracatı yapılan başlıca su ürünlerinin miktar ve değerleri

Balıklar	Miktar (kg)	Değer (\$)
Çipura	22.074.780	104.158.662
Alabalık	20.916.122	103.723.048
Sazan	9.193.961	9.484.692
Salyangoz	2.909.288	21.252.554
Hamsi	2.320.158	10.174.473
Midye	609.174	2.793.582
Levrek	491.174	3.325.279
Sardalya	461.462	957.002
İstavrit	137.981	407.456
Palamut	47.235	92.684

Kaynak: 2013 TÜİK

Türkiye'nin en çok su ürünleri ithalat yaptığı 10 ülke

Ülke Adı	Miktar (ton)	Değer (TL)	Değer (\$)
Norveç	26.865	149.485.438	88.657.561
Çin	3.436	19.726.424	11.773.971
İzlanda	2.199	17.497.321	9.939.196
Fransa	5.087	16.470.978	7.001.483
Moritanya	6.628	10.782.482	5.408.988
Vietnam	1.587	8.891.653	4.084.661
Hindistan	1.445	6.843.884	4.023.861
İspanya	1.731	6.896.430	3.520.254
Endonezya	824	5.816.064	3.520.254
A.B.D	2.592	5.575.622	3.218.029

Kaynak: 2011 FAO



Ordu Ticaret Borsası

Türkiye'nin en çok su ürünleri ihracat yaptığı 10 ülke

Ülke Adı	Miktar (ton)	Değer (TL)	Değer (\$)
Hollanda	8.088	124.435.098	73.954.397
Almanya	9.469	102.611.997	61.334.946
İtalya	7.022	70.347.959	41.954.490
Japonya	2.166	70.478.599	41.618.643
İspanya	5.408	46.121.913	27.729.247
Rusya Federasyonu	3.861	34.636.009	20.751.669
Yunanistan	3.539	30.940.358	18.660.603
Lübnan	4.386	29.879.516	17.693.751
İngiltere	2.216	30.399.203	17.676.503
Polonya	3.270	22.193.149	13.448.705

Kaynak: 2011 FAO



Ordu Ticaret Borsası

II. BÖLÜM

Türkiye ve Karadeniz’de Balıkçılık

Balıkçılık denize kıyısı olan ve özellikle kıyı şeridinin tarımsal üretime müsait olmadığı yöreler için önemli bir iktisadi işgal konusudur. Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili olup balıkçılık için önemli bir potansiyele sahiptir. Karadeniz kıyıları 1495 km olup Çarşamba ve Bafra delta ovaları hariç, kıyı arazisi tarıma elverişli değildir. Engebeli ve dar olan kıyı şeridinde doğal olarak balıkçılık ön plana çıkmıştır.

Yaklaşık 537.000 km³’lük su hacmine sahip olan Karadeniz’in ortalama derinliği 1.271 metredir. 400 km³’lük tatlı su girdisine sahip Karadeniz’e akan suyun %7’si Türkiye sahillerinden olmaktadır.

Karadeniz kıyısı boyunca 15 il bulunmaktadır. Kıyı kuşağının yüzölçümü ise toplam 103.061 km²’dir. Karadeniz’in kıyı kesimini balıkçılık aktiviteleri açısından başlıca üç bölüme ayırmak mümkündür. Bunlar sırasıyla;

- 1- Doğu Karadeniz Bölgesi (Gürcistan sınırından Ordu-Ünye sınırına kadar olan bölüm)
- 2- Orta Karadeniz Bölgesi (Ordu-Ünye ile ve Samsun-Yakakent arasındaki alan)
- 3- Batı Karadeniz bölgesi (Sinop’tan Bulgaristan sınırına kadar).

Bu üç bölge balıkçılık hareketleri açısından az-çok birbirinden farklı karakteristiklere sahiptir. Doğu Karadeniz için başlıca hamsi ve istavrit avcılığı ve bu türlerin avcılığında kullanılan gırgır balıkçı tekneleri baskındır. Orta Karadeniz; Samsun-Şelf Bölgesi dip (mezgit-barbunya) ve pelajik trol (çaça) avcılığı ile; kıyı balıkçılığı içerisinde ise pelajik (palamut), ve dip uzatma (kalkan) uzatmacılığı, algarna/deniz salyangozu avcılığı yaygındır. Batı Karadeniz ise sırasıyla; büyük balıkçı tekneleri ile Pelajik av (hamsi-istavrit, Karadeniz Ereğlisi-İstanbul Boğazı arasında özellikle lüfer/çinekop, palamut), kıyı uzatma ağları ile barbunya, mezgit, kalkan, lüfer/çinekop, palamut ve Karasu-Şile arasında beyaz kum midyesi avcılığı yaygındır.

Su ürünlerinde üretim faaliyeti ikiye ayrılır

- Yetiştiricilik
- Avcılık

Balıkçılık avlanma sahası dikkate alınarak dört kategoride değerlendirilir

- Kıyı balıkçılığı
- Sahil balıkçılığı
- Uzun menzil balıkçılığı
- Açık deniz balıkçılığı

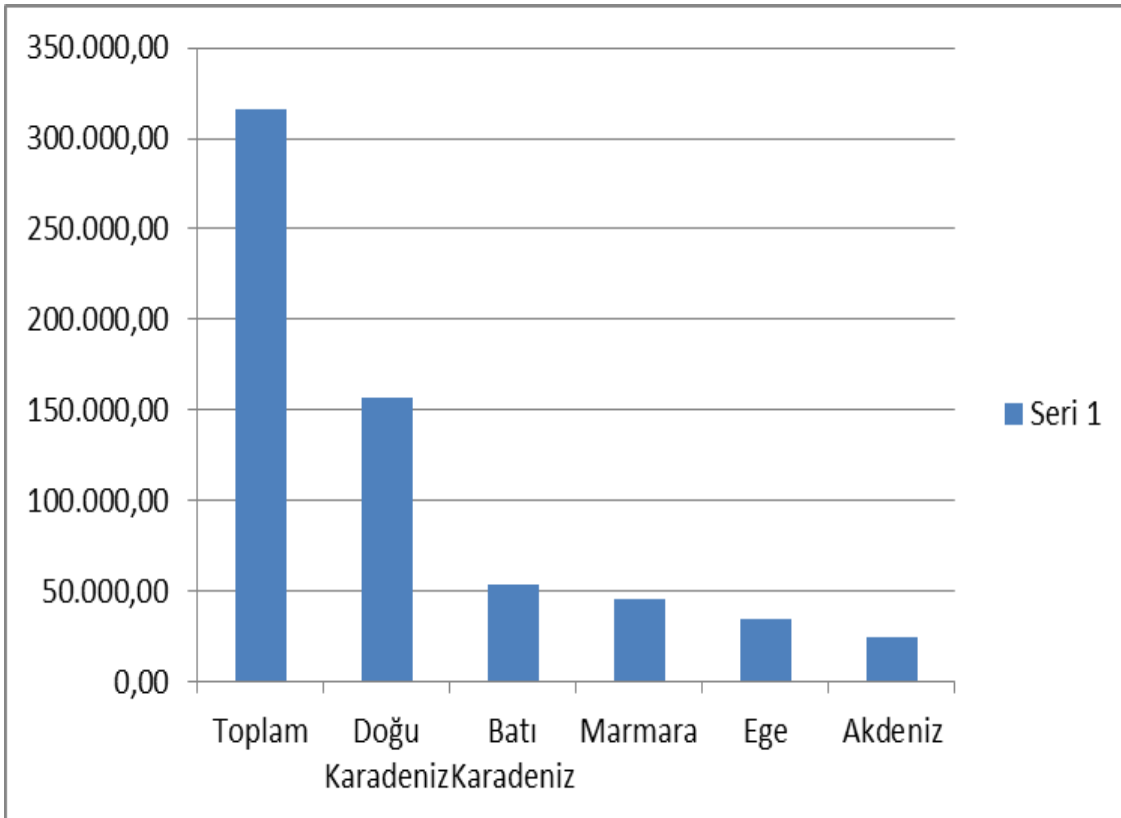


Ordu Ticaret Borsası

Karadeniz’de kıyı balıkçılığı ve az miktarda sahil balıkçılığı yapılmaktadır. Kıyı balıkçılığında liman ile balığın pazara arz edildiği yerler oldukça yakındır. Balığın avlanması ile arzı arasındaki süre 1 gün ile sınırlıdır. Bu durumda avlanan balıkların pazara arz edilmesi süresine kadar bozulmaması için ek önlemler alınması gibi bir takım maliyetler de ortadan kalkmış olmaktadır.

İstatistikler Türkiye’de su ürünlerinin yaklaşık %67.06’sının denizlerden avcılık yoluyla elde edildiğini göstermektedir. Balık avcılığında Doğu Karadeniz’in payının yaklaşık %49,75, Batı Karadeniz’in payı ise %16,97 olduğu saptanmıştır. Avlanan diğer deniz ürünleri incelendiğinde ise Batı Karadeniz Bölgesi, 80.685,5 ton üretimden yaklaşık %81 oranında, Doğu Karadeniz ise %8,3 pay almaktadır. Avlanan Tatlisu ürünlerine bakıldığında da, Karadeniz Bölgesi toplamda 1.823,5 ton ile Türkiye’de avlanan tatlı su ürünlerinden yaklaşık %5,05 oranında pay almaktadır.

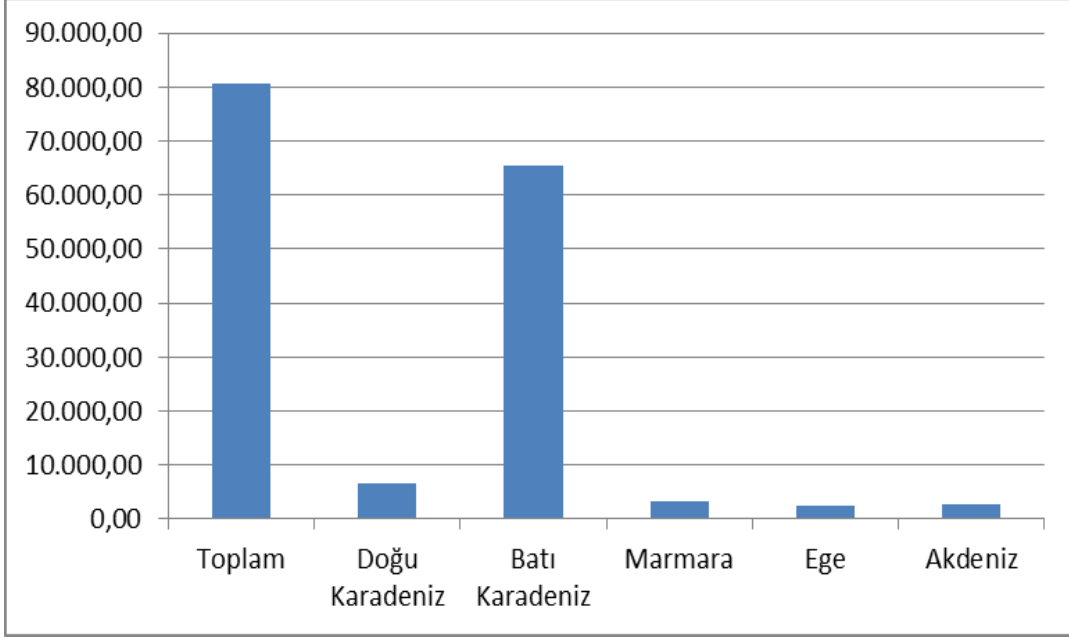
Deniz balıklarının avlandıkları bölgelere göre miktarları (ton)





Ordu Ticaret Borsası

Diğer deniz ürünlerinin (kabuklu, yumuşakçalar) avlandıkları bölgelere göre miktarları (ton)



Karadeniz’de balıkçılığın bu denli yaygın olmasında hiç şüphesiz balık türlerinin çokluğu önemlidir. Balıkların beslenebileceği biyolojik ortamın diğer denizlerden daha iyi olması nedeni ile Karadeniz balık yetiştiriciliği ve avcılığı hususunda ilk sırada yer almaktadır.

1970 yılından bu yana Türkiye’de balıkçılık ekonomik anlamda yapılmaya başlanmış ve Karadeniz en çok balık avlanan deniz olmuştur. Yıllar itibariyle Türkiye balık üretiminde meydana gelen daralmalara rağmen Karadeniz’in bu özelliği ortadan kalkmamış en çok balık avlanan deniz unvanını korumuştur.

Ordu’da avlanan tatlısu ürünlerinin türleri ve miktarı

Balıklar	Miktar (ton)
Alabalık	3
Karabalık	3
Kefal	23
Salyangoz	1
Sazan	25
TOPLAM	55

Kaynak: 2012 TÜİK



Ordu Ticaret Borsası

III. BÖLÜM

Balıkçılığın Sorunları

Türkiye kendisine özgü ekosistemi olan, zengin su kaynaklarına ve dünyanın en önemli denizlerine sahip ülkelerinden biridir. Ancak, uygulamaya yönelik uzun süreli yönetim strateji ve planlarının olmayışı, özellikle 1980’li yıllardan itibaren ülkemizdeki sosyal ve ekonomik alandaki gelişmelere bağlı olarak, Karadeniz de dâhil olmak üzere denizel kıyı alanları, doğal yapısından uzaklaşarak yoğun bir bozulma sürecine girmişlerdir. Denizel ekosistemin olumsuz yöndeki değişiminde, balıkçılık aktivitelerinin yanı sıra kıyı kaynaklarının yetersiz yönetiminin de bu durum üzerinde önemli payı bulunmaktadır. Nitekim kıyı bölgelerinde yıllardan beri kentsel alan ve karayolu geçirmek amacıyla denizin doldurulması ile arazi kazanma çalışmaları, mahmuz, dalgakıran, balıkçı barınağı ve liman gibi kıyı yapıları şehirlerin ve sanayi kuruluşlarının katı ve sıvı atıklarının denizlere boşaltılması, akarsu ağzlarında ve kıyıya yakın mesafelerde faaliyet gösteren kum-çakıl ocakları, yoğun ve bilinçsiz balıkçılık gibi çok çeşitli aktiviteler sonucu avlanan balık miktarındaki azalışlara duyarız kalınması bu durumun belli başlı nedenleridir.

Hatalı avlanma ve deniz kirliliği balık avlama eylemini, bir iktisadi faaliyet kolu olmaktan çıkartıp, katliama dönüştürmüştür. Üç tarafı denizlerle çevrili ülkemizin denizlerinde hatalı avlanma ve kirlenmeye bağlı olarak birçok balık türünün nesli tükenmiştir. Bu durum, balıkçıların istedikleri verimi alamamalarına ve dolayısı ile denize çıkmamalarına yol açmıştır.

Son 10 yılda avlanan deniz balıkları türlerinde ve miktarında ciddi bir azalma söz konusudur. Bununla birlikte Türkiye’deki toplam su ürünleri üretimi incelendiğinde 2007 yılında 772.323 tona ulaşırken, 2012 yılında bu üretim 127.471 ton azalarak 644.852 tona inmiştir. Yıllara göre su ürünleri üretimi incelendiğinde, balık türlerinde ve miktarındaki azalmaya rağmen toplam su ürünlerinde meydana gelen bazı artışların temel gerekçesi ise ülkemizde yetiştiricilik yoluyla yapılan balık üretiminin yıllar içinde gösterdiği pozitif ivmedir. 2007 yılında yetiştiricilik yoluyla üretilen balık miktarı 139.873 ton iken 2012 yılında yaklaşık %50 artarak 212.410 tona ulaşmıştır. Balık üretiminin artışına paralel olarak da ihracat 2012 yılında 74.006,5 ton olmuştur. 2001 yılında 12.971 ton balık ithal eden Türkiye, bu gün yaklaşık 65 bin ton balık ithal etmektedir. Veriler göstermektedir ki, üretimde meydana gelen dalgalanmalar ve hızla azalan balık nesillerinden dolayı yıllar itibariyle su ürünleri tüketimi azalmaktadır. Bu gün itibariyle kişi başına balık tüketimi yıllık yaklaşık 6-7 kg’ dır.



Ordu Ticaret Borsası

1- Balığın Bulunabilirliği ile İlgili Sorunlar

Balığın var oluşu, denizlerin taşınması gereken bir takım özelliklere bağlıdır. Fiziksel ve kimyasal özellikler, derinlik, akıntılar, dip canlıları ve bitkileri, kıyı özellikleri gibi özelliklerin uygun olması durumunda balık bulunabilir, bu özelliklerden birinin, bir kaçının ya da tamamının bozulması halinde ise balık bulunamaz ya da az bulunabilir olacaktır.

Karadeniz’de shelf alanları dar olup, fazla derin değildir. Bu nedenle balık avlanma havzası da dardır.

Karadeniz’de tutulan ve ticarete konu olan balıkların başında hamsi ve palamut gelmektedir. Balıkçılıkta 1975’ten sonra avlanan balık miktarında belirgin bir azalma meydana gelmiş olup;1985-1990 yıllarında tam anlamı ile bir kriz olmuştur.

Karadeniz’de balıkçılığın en büyük tehdidi yanlış avlanmadır. 1987-1988 av sezonunda olduğu gibi hamsi türü üzerindeki yanlış ve aşırı avlama bu balık türünün miktarını azaltmış ve bu azalış takip eden yıllarda da devam etmiştir

Karadeniz’de balık azalmıştır ve bunun birçok nedeni vardır. En önemli neden ise çevresel faktörlerdir. Denizin kirleniyor olması balık türlerindeki azalışta önemli bir faktördür.

Karadeniz’in ekosistemini bozan faktörler doğal ve beşeri olmak üzere iki kategoride ele alınabilir.

Balık türlerine biyolojik olarak yeni türlerin katılmıyor olması en önemli doğal faktördür. Özellikle Doğu Karadeniz ile özdeşleşen “Hamsi” nin azalıyor olması hususunda öne atılan birçok tez vardır. Bunlardan biri Taraklıgillerden bir tür Denizanası olan Mneopsis Leidy’in hamsi türlerini yiyor olmasıdır.

İnsanların birçok faaliyetleri direkt ya da dolaylı olarak denizdeki balık türlerini etkileyebilmektedir. İşte bu etkiler beşeri faktörleri oluşturmaktadır.

Karadeniz’e sürekli olarak fosfat ve nitrat akışı olması denizdeki bitki örtüsünü olumsuz etkilemiştir. Fosfat ve nitrat oranındaki artış yosun çeşitlerinin artmasına neden olurken bu durum oksijen oranının azalmasına yol açmaktadır. Diğer koşullar ile birlikte bu durum 200 metreye kadar olan yaşam alanını 50-90 metreye kadar düşürmektedir. Bunun yanında zehirli atık oranlarındaki artışlar balık ölümlerine neden olmaktadır. 1986 yılında yaşanan Çernobil faciasıyla birlikte Karadeniz’deki balık türleri büyük zarar görmüştür.

Karadeniz kıyılarında bulunan fındık, çay, tütün ve meyve bahçelerinde kullanılan zirai ilaçlar, bol yağış ve eğimli arazi gibi coğrafik şartlar nedeniyle derelere, oradan da



Ordu Ticaret Borsası

denize ulaşarak balık türleri ve yaşam koşulları üzerinde olumsuz sonuçlar ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Yine Karadeniz kıyılarında kurulmuş olan illerde, şehir çöpleri denize çok yakın düzlük arazilere dökülmektedir. Evsel atıklar direkt olarak denize dökülmekte, özellikle deterjanlı sular deniz canlıları için oldukça tehditkar olmaktadır. Bu durumda denize direkt ya da dolaylı olarak karışan çöp, tarımsal ilaç kalıntıları ve evsel atıklar deniz suyundaki oksijen oranını düşürmekte ve balık türlerini yok eden çok önemli bir çevresel faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Karadeniz’de balık türlerinin azalmasına yönelik ortaya atılan bir diğer çevresel problemde gürültü kirliliğidir. Balıkçı teknelerinin sayısının artması, teknelere soğuk hava deposu gibi aparatların yapılması, tekne boylarının uzamasına ve haliyle daha güçlü motorların kullanılmasına neden olmuştur. Çok ve gürültülü motor seslerinden kaçan balıklar daha sakin olan diğer ülkelere kaçmaktadırlar.



2- Balığın Bulunduğu Yerlere Kolay Ulaşmak ve Avlanma Şekliyle İlgili Sorunlar

Karadeniz’de sahil balıkçılığı ya da orta menzil balıkçılık “Mersin “ve “Kalkan Balığı” avcılığı görülmektedir. Bu amaçla Bulgaristan ve Ukrayna kıyılarına balıkçılık için gidilmektedir. Bu sulara ve bu mesafede avlanan balıkların 3-5 gün korunması için soğuk hava depolarının olması gerekmektedir. Ayrıca izole ambalaj, yeterince buz da, önem arz etmektedir. Bu düzenekler gemi boyutunu ve maliyetleri de etkilemektedir.



Ordu Ticaret Borsası

Soğuk hava deposu, ambalajlama ünitesi gibi müstemilatı tam olan balıkçı gemisi sayısı azdır.

Balık avcılığı balık tutma yöntemlerine göre;

- Trol balıkçılığı
- Gırgır Balıkçılığı

Diye ikiye ayrılır.

Trol avcılığı dünyada ve ülkemizde en çok kullanılan avlanma yöntemidir. Trol avcılığı bir dip avlanma şekli olduğundan dipte bulunan yosun, midye gibi balık dışındaki canlılarında ağlarla çekilmesi söz konusudur. Bu durum ekosistemi bozmaktadır. Balık dibinin taranmasından dolayı özellikle balık yumurtalarının yok olmasına bağlı olarak balık nesilleri tükenmektedir.

Trol avcılığının yöntem olarak, gırgır avcılığının ise kütleli olarak balık tutulması sonucu bu iki yöntemin de zararlı olduğu düşünülmektedir. Gırgır ile yapılan aşırı avcılık balık stoklarının hızla tükenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Doğu Karadeniz’de Giresun-Hopa arasındaki 180 m’ye kadar olan alanda deniz dibi oldukça kırık bir yapıya sahip olduğundan trol balıkçılığı uygun değildir. Orta Karadeniz’de Sinop ile Fatsa arası trol avcılığı için uygun sahalardır. Batı Karadeniz’de trol sahaları Orta Karadeniz kadar geniş olmayıp İğne Ada–Kefken arasındadır. Ülkemizde trol bir metot olarak kabul edilip, yurt dışından gümrüksüz makine ve teçhizat getirilebilmesi şeklinde teşvik edilmiştir. Ancak uygulamada trol avcılığına yasak getirilmekte, örneğin Orta Karadeniz’de geniş uygun sahalara rağmen sadece Samsun’da trol avcılığına izin verilmektedir. Şu bir gerçektir ki; Karadeniz’de balık stokları trol avcılığı nedeniyle tükenmektedir. Özellikle Karadeniz’de avlanan mezgitle diğer ülkelerde avlanan mezgitleten daha genç yaşta oldukları görülmüştür. Bu durum stokların tükenmekte olduğunun önemli bir göstergesidir.

Balıkçılıkta bir diğer önemli avlanma problemi zamansız avlanmadır. Zamansız avlanma, bilinçsiz ve metotsuz avlanma kadar tehlikelidir. 1990 yılından sonra devlet, özellikle avlanma yasağı olan dönemlerde denetimini artırmış bunun yanında balıkçılar da bilinçlenmişler ve avlanma yasağı olan dönemlerde, balık avı yapılmamıştır. Avlanma zamanının belirlenmesi kadar avlanan balıkların boyları da önemli ve dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

Hamsi avında dikkat edilecek boy ölçüsü, yıllar itibariye bir tutarsızlık sergilemiştir. Bu konudaki tutarsızlığın ortadan kaldırılması ve bu konuda yasal düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

Karadeniz’de avlanma mevsimi genellikle Eylül’de palamut avı ile başlar. 2012 TÜİK verilerine göre hamsi, Karadeniz’de avlanan toplam 210.599 ton balıktan yaklaşık %60



Ordu Ticaret Borsası

oranında pay almaktadır. Son yıllarda (1989 yılından itibaren) hamsi miktarında bir azalma söz konusudur. Kasım ayı başında avlanmaya başlanan hamsi için Aralık ve Ocak aylarının sıcak geçmemesi gerekmektedir. Mevsim normallerinin üzerinde sıcaklık söz konusu olduğunda hamsi sularımızdan uzaklaşmaktadır.

Ayrıca, hamsinin aşırı av gücünün baskısıyla kısa sürede piyasadaki talebin çok üzerinde piyasaya arz edilmesi nedeniyle Balık Unu ve Yağı fabrikalarında işlenmektedir. Hamsinin tamamen bütün olarak balık ununa çevrilmesi ürünün israfına neden olmaktadır.

Balıkçılık tarım uğraşları arasında en masraflı olanlarından birisidir. Kullanılan araç ve gereçler oldukça pahalı olup, kullanımı yüksek rizikolar içerir.

3- Mesleki Balıkçı-Amatör Balıkçı Uygulamasından Kaynaklanan Sorunlar

Kıyı balıkçıların avlandığı alanlardaki ekonomik balık stoklarının işletilmesi konusunda diğer önemli bir paylaşımcı grup da sayıları her geçen yıl daha da çok artan amatör balıkçılardır. Bu açıdan bakıldığında amatör balıkçıların varlığı kıyı balıkçılığı açısından başlıca iki önemli negatif olguya sebep olmaktadır. Bunlar sırasıyla;

- 1 - Kıyı balıkçılık kaynaklarının paylaşımına doğrudan ortak olmak.
- 2 - Potansiyel olarak mesleki kıyı balıkçı sayısının giderek artmasına neden olmaktadır.

Bu gün amatör balıkçı ruhsatı alan her vatandaş, kıyı balıkçısı gibi avcılık faaliyetlerinde bulunabilmekte, olta ve paraketenin dışında diğer av araçlarını da kullanmakta ve sınırsız miktarda balık avlayarak, bu balığı kendi yerleşiminde, balıkçı kooperatifi yönetiminin dışında, bağımsız olarak pazarlayabilmektedir. Amatör balıkçılar ticari anlamda balıkçılık faaliyetinde bulunamaz. Aksine bu uğraşının karşılığında ilgili kamu kuruluşlarına/organizasyonlarına bir bedel ödemek zorundadır.

Ruhsatsız tekne ile ağ kullanarak avcılık yapan kişi, her ne kadar mevsimsel de çalışsa, artık amatör avcı değil kaçak/illegal avcıdır. Bu faaliyete de amatör avcılık faaliyeti denemez. Ruhsatsız teknelerdeki bu tür avcılık faaliyetinde bulunanlara karşı denetimler yürütülmesine karşın uzun vadede amatör balıkçılıktan mesleki balıkçılığa geçiş süreci artarak devam etmektedir. Bu geçiş, yasal tanımın ötesinde daha çok fiili avcılık olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda ülkemizde toplam av gücü artmaktadır.

Amatör balıkçıların kıyı balıkçılığı üzerine olan olası etkileri;

1- Amatör balıkçılar ileriki aşamada, orta ve uzun vadede, bir şekilde yolunu bulup, yasal boşluklardan da yararlanarak (aktif olmayan, eski teknelerin ruhsatını satın alarak, teknelerini nitel ve nicel olarak büyüterek) mesleki balıkçı hüviyetine sahip



Ordu Ticaret Borsası

olmaktadır. Bu süreçteki avcılık operasyonlarında illegal durumlar da söz konusu olmaktadır.

2- Kıyasal balıkçılık kaynaklarına; ticari öneme sahip balık kaynaklarını mesleki balıkçılar gibi avlamakta ve pazarlamaktadır.

3- Mesleki balıkçıların başka bir yan geliri olmamasına karşın; amatör balıkçıların çok büyük bir kısmının birincil anlamda başka bir önemli geliri bulunmaktadır. Çoğunluğu emekli işçi ve memurlardan oluşmaktadır. Mesleki balıkçılar avladıkları avdan elde ettikleri geliri büyük ölçüde av malzemelerine ve işletme giderlerine harcamalarına rağmen, yaşam standartlarından ötürü amatörler için bu anlamda herhangi bir problem yoktur.

4- Amatör balıkçılar daha çok yaz dönemi balıkçılığı yapmaktadır. Yaz periyodu büyük balıkçılık açısından aktif olmadığı için, kıyı balıkçılarının avladığı balığın pazar değeri de normal av sezonuna göre artmaktadır. Ancak amatör balıkçıların bu dönemdeki avı pazar fiyatlarının düşmesine sebep olmakta, bu da kıyı balıkçılarının gelirini olumsuz yönde etkilemektedir.

4-Pazarlama İle İlgili Sorunlar

Karadeniz Bölgesindeki işletmelerde üretilen balıklar, komisyoncu ve tüccarlar vasıtasıyla hal ve balık pazarlarında satılmaktadır. Küçük kapasiteli işletmelerde perakende satış ve lokantalarda tüketim ağırlık kazanırken büyük işletmelerden marketlere ve il dışına lokantalara toptan satış yapılmaktadır. İşletmelerin bir kısmı her ay balık satışı yapabilmekteyken, birçok işletme ağırlıklı olarak balığı yaz aylarında pazarlayabilmektedir. Her ay balık satışı yaptığını beyan eden işletmelerin de en yoğun balık satışını yaz aylarında yaptığı görülmektedir. Bu dönemdeki artış üzerine, deniz balıkları avcılığındaki yasaklar ve yaz aylarında artan turizm faaliyetlerinin etkisi olduğu düşünülmektedir. İşletmelerin önemli bir kısmında pazarlama sorunu bulunmamaktadır.

Stok durumunun izlenememesinin yanı sıra, avlanan ürünün pazarlanmasındaki alt yapı yetersizlikleri ve arz-talep dengesinin sağlıklı kurulamaması, avlanan ürünün taze ve belirli av dönemlerinde tüketilmesi ürünün verimli tüketimini engellediği gibi işlenemediğinden israf edilmektedir.

Pazarlamada; başta depolama olmak üzere soğuk zincirin kurulması ve toplama, taşıma ve açık arttırma/müzayede işlerinde kooperatifin aktif rol almasının yolu açılmalıdır.

Karadeniz değince hiç şüphe yok ki akla gelen ilk sembollerden biri de “Hamsi” dir. Hamsi avcılığı ile ilgili bir diğer sorun da, az ya da çok avlanan hamsilerin iç bölgelere nakliyesi için uygun donanıma sahip araçların bulunmamasıdır. Sıcak havalarda

Ordu Ticaret Borsası

hamsinin iç pazarlara ulaştırılması da güçleşmektedir. Yani havaların mevsim normallerinin üstünde seyretmesi hamsinin avlanmasından, pazarlanmasına kadar birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu durumda hamsi genellikle sahil kesiminde, avlandığı yörede maliyetini bile karşılayamayacak fiyatlardan satılmaktadır.



Hamsi için Aralık ve Ocak aylarının mevsim normallerine göre sıcak geçmemesi çok önemlidir. Bu aylarda mevsim normalleri üzerinde geçen hava koşulları hamsinin sularımızdan kaçmasına neden olacaktır. Bu durumda daha soğuk sulara hamsi avlamak için gitmek durumunda kalacak olan balıkçıların maliyetleri artacağından bu da hamsi fiyatlarına yansıtacaktır.

Genel anlamda tüketim konusunda temel belirleyiciler vardır. Gelir, alışkanlıklar, tercihler, tüketilen malın sağladığı fayda ve tatmin gibi faktörler tüketim ve talep hacmini belirleyen faktörlerdir.

Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen kişi başına balık tüketimi çok düşüktür. Türkiye'de kişi başına balık tüketimi 6-7 kg aralığındadır. Bu rakam İspanya'da 40,50 kg, Yunanistan'da 23,10 kg ve Avrupa ülkelerinde ise 22,70 kg'dır. Bu verilere bakıldığında, ülkemizdeki yıllık balık tüketiminin diğer ülkelerle kıyaslanamayacak kadar az olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra balık tüketimi bölgesel farklılıklar da göstermekte olup; Karadeniz Bölgesinde kişi başına tüketim 25 kg'ken, büyük şehirlerde (Ankara, İstanbul vb.) 16 kg Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise 0,50 kg' a kadar düşmektedir.



Ordu Ticaret Borsası

Diyetisyenler göre sağlıklı bir beslenme için proteinlerin 1/3 'ünün deniz ürünlerinden alınması gerekmektedir. Balık diğer hayvansal gıda maddelerinden protein açısından daha zengin, bulunabilirliği bakımından daha yaygın ve daha ucuzdur. Sağlık açısından hazmı kolay, kolesterol içeriği düşük olan balığa özellikle önem verilmeli ve balık tüketiminin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Balığın tüketim şekilleri şöyle sıralanabilir;

- Taze olarak
- Konserve olarak
- Salamura olarak
- Balık unu olarak
- Balık yağı olarak

Ülkemizde balık genellikle kıyı şeridinde yaşayan insanlar tarafından taze olarak tüketilir. Karadeniz kıyılarında yoğun olarak avlanan hamsi, özellikle kıyı kentlerinde yaşayan insanlar tarafın taze olarak tüketilmenin yanında salamura olarktan da tüketilmektedir. Ülkemizde hamsi için bir tesis kurulmuş değildir. Fazla avlanan hamsiler önceleri bahçelere gübre niyetine dökülürken, şimdilerde fabrikalarda hammadde olarak kullanılmaktadır.

Hamsinin iç bölgelere, taze olarak tüketilmesi için taşınması çok zor ve maliyetlidir. Özel soğuk depoları olan araçlarla taşınması icap eden hamsilerin raf ömrünün 4 gün olduğu saptanmıştır. Şu haliyle ortaya çıkan bu dezavantaj pazarlama açısından ele alınması gereken bir sorundur. Hamsinin konservesinin yapılabileceği tesislerin kurulması, Karadeniz de yıllardır avlanan ve Karadeniz'in sembolü haline gelmiş bir ürün için, oldukça rantabl bir yatırım olacaktır.

Pazarlamada, taşıma ve nakliye hususunda bir dizi sorun yaşanmaktadır. Karadeniz sahilindeki birçok liman ve barınak ihtiyaca cevap vermemektedir. Yakakent ve Ünye limanları dışında yanaşma, ürün boşaltma ve yükleme imkânları kısıtlıdır.





Ordu Ticaret Borsası

Deniz ürünleri bölgeleri ve pazarlama şekline göre avlanan deniz ürünleri miktarı, 2012(ton)

Deniz ürünleri bölgeleri	Toplam üretim	Balık unu ve yağ fabrikaları	Kooperatif ve birlikler	Komisyoncu (Kabzımal tüccar)	Konserve fabrikası	Yetiştirme çiftlikleri	Tüketici	Diğer	Kendi tükettiği	Değerlendirilemeyen
Doğu Karadeniz	163.714,7	86.916,4	2.600,2	71.706,4	1.174,2	-	306,9	139,6	761,7	109,3
Batı Karadeniz	118.977,1	4.987,8	3.769,2	58.031,4	38.337,8	1,5	3.485,9	54,1	1.229,9	9.079,5
Marmara	48.593,2	1.545,3	379,5	43.698	1.422,6	-	862,4	16,2	331,3	337,9
Ege	37.297,3	738	1.799	32.597,8	306,7	-	1.387,7	32,5	288,1	147,5
Akdeniz	27.739,7	13,4	262,1	25.725,2	20,5	-	1.372,4	54,6	283,7	7,8
Toplam	396.322	94.200,9	8.810	231.758,8	41.261,8	1,5	7.415,3	297	2.894,7	9.682

Kaynak: TÜİK

Pazarlama şekillerine göre avlanan deniz ürünlerinin, Doğu Karadeniz Bölgesinde en çok balık unu olarak veya yağ fabrikalarında kullanıldığı görülmektedir. Doğu Karadeniz'deki deniz ürünleri üretiminden pazarlama şekline göre, balık unu ve yağ fabrikaları %53,09, komisyoncular %43,80 oranında pay almaktadırlar.



Ordu Ticaret Borsası

Karadeniz Balıkçılarının Belli Başlı Sorunlarının Kısa Değerlendirmesi

Ülke genelinde üretilen deniz ürünlerinin %43,84'ü Karadeniz Bölgesi balıkçılarca üretilmektedir. 110 km kıyı şerdi olan Ordu ili, Türkiye ve Karadeniz balıkçılığı içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bir sahil kenti olması ve Merkez ilçe ile birlikte 4 ilçesinin deniz kenarında bulunması nedeniyle, balıkçılık İl ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Gelirinin % 50 sinden fazlasını balıkçılıktan sağlayan gerçek balıkçı ile bir şekilde balıkçılık ruhsatına sahip ama balıkçılık dışında geçiminin çoğunu diğer işlerle karşılayan, sosyal güvenliğe sahip balıkçıların birbirinden ayrılması ülkemiz için önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Mevcut kıta sahanlığımız dikkate alındığında balıkçı ruhsatı sayısı, balıkçılığın verimli işletilmesi için abartılı şekilde fazla olduğu görülmektedir. Bu sorunun çözümü için radikal düzenlemelere ihtiyaç vardır (tekne sayılarının azaltılması, amatör balıkçılığın iyi tanımlanarak diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi avcılığın sınırlama getirmek vb.)

Karadeniz bölgesinde balıkçılık kıta sahanlığının dar olması; özellikle Giresun –Hopa arasındaki sahada ortalama 3–5 mil genişliğinde bir kıta sahanlığı mevcuttur. Bunu sınırlayan faktör hidrojen sülfür tabakasının varlığı nedeniyle 100–120 m' den itibaren deniz suyundaki oksijenin yaşamsal sınırın altına inmesi balıkçılığı sınırlandırmaktadır. Bu sahada özellikle çok sayıda gırgır avcılığı, yetiştiricilik, küçük balıkçılar ve pek çok sektörün yer alması alanın paylaşımında sıkıntılar yaratmaktadır. Gırgır avcılığının 10 Kulaç'a indirilmesi kıyı balıkçılığına sıkıntı vermektedir. Son yıllarda artan yetiştiricilik aktiviteleri de balıkçıların avcılık sahasında (dar kıta sahanlığında) çeşitli problemlere neden olmaktadır.

Mazotun balıkçılara pahalı gelmesi ve bu nedenle birçok balıkçının denize açılmaması bir diğer sorundur. Mazotun pahalı olması ve balıkçıların borçlarını ödeyebilmek için bankadan kredi kullanmış olmaları ve kredi borçlarını ödeyebilmek içinde teknelerini satışa çıkarmaları, sektörde sıkça karşılaşılan mali sorundur. Ordu'da 350 teknenin 100-120 tekne denize açılabilir. 100-120 tekne denize açılabilir.

Karadeniz bölgesinden elde edilen su ürünlerinin karaya çıkarıldığında hijyenik şartlara uygun modern balık hallerinin uygun alanlarda olmayışı diğer önemli bir sorun olarak görülmektedir.



Ordu Ticaret Borsası

IV. BÖLÜM

Kafes Balıkçılığı

2012 TÜİK verilerine göre Türkiye'deki su ürünleri üretiminin %33'ü yetiştiricilik yoluyla gerçekleşmektedir. Kafes balıklarının türlere göre dağılımında en yüksek yetiştiriciliği yapılan balık, iç sulardaki alabalık miktarı olup, toplam su ürünleri yetiştiriciliğinin %52,4'ünü oluşturmaktadır. Alabalık üretimini de %24,9 ile levrek, %14,5 ile çipura takip etmektedir.

2011 verileri incelendiğinde ise Türkiye'deki su ürünleri üretiminin %26,8'i yetiştiricilik yoluyla gerçekleşmiştir. Yetiştirilen alabalık (iç su) miktarı 2012 yılına göre 11.096 ton az olup, toplam su ürünleri yetiştiriciliğinin %53,1'ni oluşturmaktadır. Bu oranları da %30,8 ile levrek, %17 ile çipura takip etmiştir.

Türkiye su ürünleri yetiştiriciliği

YILLAR	2011			2012		
	Miktar (Ton)	Değer (TL)	Fiyat (TL/kg)	Miktar (Ton)	Değer (TL)	Fiyat (TL/kg)
Alabalık (iç su)	100.239	469.118.520	4,68	111.335	555.561.650	4,99
Aynalı sazan (iç su)	207	1.161.270	5,61	222	1.005.660	4,53
Alabalık (deniz)	7.697	49.953.530	6,49	3.234	21.926.520	6,78
Çipura (deniz)	32.187	301.914.060	9,38	30.743	275.764.710	8,97
Levrek (deniz)	47.013	418.415.700	8,90	65.512	719.976.880	10,99
Mıdye (deniz)	5	5.000	1,00	-	-	-
Diğer	1.442	29.460.060	20,43	1.364	31.058.280	22,77
Toplam	188.790	-	-	212.410	-	-

Kaynak: TÜİK



Ordu Ticaret Borsası

Karadeniz’de son yıllarda balıkçılık sektöründe gelişme gösteren “Kafes Balıkçılığı” üzerinde durulması gereken bir yatırım alanıdır.

Ege Denzinde yaygın olarak yapılmakta olan Kafes Balıkçığı konusunda Karadeniz’in sularının soğuk olmasından mütevellit yetiştiricilik konusunda bazı endişeler olmuştur. Birçok kaynakta Karadeniz’de levrek yetiştirilemeyeceği yazmaktadır. Ancak Ordu’nun Perşembe ilçesinde yetiştirilen Levrekler bu endişelerin yersiz olduğunu göstermiştir.

Karadeniz Bölgesinde Tathısuda; beton havuzlarda Gökkuşığı Alabalığı, baraj göllerinde kafeslerde Gökkuşığı Alabalığı ve Karadeniz Alabalığı yetiştiriciliği, denizde ise ağ kafeslerde Gökkuşığı Alabalığı, Karadeniz Alabalığı ile Levrek ve bazı yıllarda Çipura yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bölgede kurulan alabalık çiftlikleri genelde küçük kapasiteli olup, aile işletmesi şeklinde planlanmışlardır. Bu işletmeler, ihtiyaç duydukları yavru balığı çoğunlukla kendi kuluçkahanelerinde üretmekte ve kendi havuzlarında porsiyonluk boya kadar büyüterek perakende veya restoranında pişirerek satışa sunmaktadır. Bölgede balık sağımı Ekim ayının son yarısında Karadeniz alabalığı ile başlayıp ağırlıklı olarak Aralık-Şubat ayları arasında Gökkuşığı alabalığı sağımı ile devam etmektedir.

Karadeniz Bölgesinde Gökkuşığı Alabalığı yetiştiriciliği 1973 yılında tathısu havuzlarında, 1991 yılından itibaren de deniz ağ kafeslerinde başlamıştır. Karadeniz bölgesinde ilk tesis 1973 yılında Rize’de faaliyete geçmiştir. Ancak ülkemizde o dönemde alabalık yemi üretimi olmaması ve teknik bilgi eksikliğinden kaynaklanan problemler nedeniyle yetiştiricilik yaygınlaşmamıştır.

Kafes balıkçılığına Ordu’da Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Müdürlüğü kontrolünde ilk olarak 1991 yılında başlanmış olup, bu ilk kafeslerin kapasiteleri de, 25 ton olmuştur. Şu an 6 adet kafeste üretim yapılmakta olup bu kafeslerde toplamda yıllık 1.200-1.500 ton üretim yapılmaktadır. Ordu ili Trabzon’dan sonra Karadeniz’de yetiştiricilikte 2. sırada yer almaktadır.

Günümüzde Ordu’da kültür balıkçılığı yapan işletme sayısı 33’e ulaşmıştır. Bu işletmelerin yıllık üretimi iç sularda yaklaşık 250 ton, deniz sahasında ise 1.300 tondur. Balıkçılık gerek avcılık, gerekse ticareti açısından istihdama önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Ordu ilindeki Alabalık ve Levrek ağırlıklı kültür balıkçılığı üretiminin Türkiye üretimi içindeki payı yaklaşık olarak % 1 düzeyindedir.

Ordu Ticaret Borsası

Ordu ilinde yetiştiriciliği yapılan balıklar ve miktarları (ton)

YILLAR	BALIK TÜRLERİ		
	ALABALIK (İÇ SU)	ALABALIK (DENİZ)	LEVREK (DENİZ)
2006	949	446	598
2007	773	600	600
2008	578	585	600
2009	181	600	694
2010	198	617	541
2011	256	667	623
2012	192	617	600

Kaynak: TÜİK

Kafes balıkçılığına ilk başladığı yıllarda ahşap ve ağ kafesler kullanılmaktaydı, şimdi ise dalgalara dayanıklı kıyı ötesi (off-shore) tipi kafesler kullanılmakta olup bu sayede üretim kapasitesi %100 oranında artmıştır. Ahşap kafeslerde üretim 1 ton iken off-shore tipi kafeslerde üretimin 10 ton civarında olduğu görülmüştür.



Off shore kafesler (2010) Perşembe



Ahşap kare kafesler (1995)

Kafes balıkçılığı yüksek maliyetli gibi görünse de, buralarda üretilen balıklar kıymetli olduğundan alıcıları özellikle lüks otel ve lokantlardır. Bu manada yüksek gelir elde edildiğinden yüksek gibi görünen maliyet unsuru önemini yitirmektedir.

Ordu Ticaret Borsası

İlde gerek üretime ara veren gerekse üretime yeni başlamayı hedefleyen girişimcilerin sektörel anlamda yardım alabilecekleri bir sistemin kurulması gerekmektedir. Geleneksel üretimden modern tekniklerin kullanıldığı bir üretim modeline geçilmesi gerekmektedir. Denizde yetiştiricilik için potansiyel bulunan bölgede yeni alanların üretime açılması gerekmektedir.



Alabalık yetiştiricilik modelleri



Ordu Ticaret Borsası

Ordu ilinde bulunan yetiştiricilik işletmelerinin kapasiteleri, türleri, yetiştirilen ürünleri ve personel sayıları

İlçe	Kapasite (Ton/yıl)	Türü (Kafes-Tatlısu)	Kuluçkahane	Yetiştirilen Tür	Teknik Personel	Vasıfsız İşçi	Aile Ferdi
Perşembe	200	Kafes	-	Alabalık, Levrek	1	12	-
Perşembe	200	Kafes	-	Alabalık, Levrek	1	9	-
Perşembe	160	Kafes	-	Alabalık, Levrek	1	9	-
Perşembe	200	Kafes	-	Alabalık, Levrek			
Perşembe	200	Kafes	-	Alabalık, Levrek	1	20	-
Perşembe	200	Kafes	-	Alabalık			
Merkez	10	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	1
Merkez	10	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	2
Merkez	10*	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	2
Çamaş	3*	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	1
Çamaş	10	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	2
Kumru	10	Tatlısu	-	Alabalık	-	2	-
Kabadüz	10	Tatlısu	Var	Alabalık	-	2	-
Kabadüz	30	Tatlısu	Var	Alabalık	-	2	-
Kabadüz	3*	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	1
Kabadüz	10*	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	2
Korgan	30	Tatlısu	-	Alabalık	-	2	2
Korgan	3	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	2
Korgan	3	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	2
Korgan	3	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	1
Korgan	3	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	2
Fatsa	15	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	2
Fatsa	3	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	1
Fatsa	12	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	2
Gölköy	3*	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	1
Gölköy	3	Tatlısu	-	Alabalık	-	2	-
Mesudiye	10	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	2
Akkuş	5*	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	1
Aybastı	10	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	2
Gürgentepe	25	Tatlısu	Var	Alabalık	-	1	1
Çaybaşı	3	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	1
Ünye	3	Tatlısu	Var	Alabalık	-	-	2
Yokuşdibi	3	Tatlısu	-	Alabalık	-	-	2
TOPLAM		27 Tatlısu 6 Kafes	13 adet		4 adet	61 adet	37 adet

(*) İşareti ile belirtilen işletmelerde şu an itibariyle üretim yapılmamaktadır.

Kaynak: Ordu İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 2011

Ordu Ticaret Borsası

Kafes balıkçılığı Ordu'da sürekli gelişen ve gelişme eğiliminde olan bir sektördür. Sektörün gelişmesi ile;

- Denizimizden daha fazla alan kullanılacaktır.
- Yeni bir sektör ile yeni yatırım ve istihdam sahası ortaya çıkacaktır.
- Bu sektörün gelişmesi ve kapasitesini artırması ile sektöre bağlı dışsal ekonomiler gelişecektir.
- Avcılığın sınırlı yapıldığı zamanlarda kafes balıkçılığı ile karşılanacak olan talep neticesinde daha yüksek gelir elde etme imkânı yakalanacaktır.
- Bölgemizin sınırlı ve kıt olan gelir kalemleri arasına bir yenisi eklenmiş olacaktır.
- Bu avantajlarının yanında, özellikle balık yemlerinin atık kısımlarından ve diğer faktörlerden dolayı denizin kirlenmesi durumu söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda denizi kirletmeyecek, çevreci önlemler alınıp bu tesislerin kıyı bandından daha açık sulara kurulması gibi tercihler kullanılmalıdır.





Ordu Ticaret Borsası

V. BÖLÜM

Sonuç

Karadeniz bölgesindeki su ürünleri işleme sektörü, işletme sayısına bakıldığında, Trabzon ilinde daha gelişmiş durumdadır. Daha sonra sırasıyla Ordu, Giresun ve Rize gelmektedir.

Karadeniz denildiğinde akla gelen sembollerden biri de hiç şüphe yok ki “Balıkçılık” tır. Özellikle hamsi avcılığı ve hamsiye dayalı balıkçılık Karadeniz’de öne çıkan bir iktisadi iştiğal konusudur.

Hamsi Karadeniz insanının yaşam tarzına, türkülerine ve fıkralarına yansımıştır. Kendi adıyla özdeşleşmiştir. Karadenizli için deniz ürünleri her zaman ikiye ayrılmaktadır “Hamsi ve Diğerleri” ...

Ancak Karadeniz’de avlanan balık ve hamsilerin daha ekonomik olarak değerlendirilmesi söz konusu olmadığından, bir anlamda kaynakların heba olması gibi bir durum da söz konusudur.

Hamsi balığının avcılığında son yıllarda yaşanan olumsuzluklar, av döneminin her geçen gün kısalması, fabrika sahiplerini oldukça zor durumda bırakmaktadır. Avcılıkla ilgili düzenlemelerin, denetlemelerin sıkı takip edilmesi ve hepsinden önemlisi, hamsi stokların bir an önce tespit edilmesi ve sürdürülebilir bir avcılığın yapılması gerekmektedir.

Türkiye’de tüketicilerde buzlu balığın bayat olduğuna yönünde bir ön yargısı vardır. Şoklanmış balığın bayat olmadığı konusunda tüketici bilinçlendirilmeli. Bu bilinçlendirme sayesinde tüketimin 12 aya yayılması gerçekleştirilmelidir.

Soğuk hava depolarının yetersiz oluşundan dolayı pazara sunulan yüklü miktarda balık, düşük fiyattan alıcı bulmaktadır. Bölgede kurulacak büyük bir ya da birkaç soğuk hava deposu sayesinde, şoklanan ürünlerin tüketimi uzun vadeye yayılacak ve dış pazarlara sunulabilecektir.

Balıkçılık, avlanma eylemi sürecinden pazarlama sürecine ve yasal bir takım düzenlemelere kadar bir dizi sorun yaşamaktadır. Bu alanda rantabl yatırımların olmaması da dikkat çeken bir diğer husustur.

Karadeniz’in kıyı şeridinde yamaçlı arazilerde çay ve fındıktan başka bir ürün yetiştiremeyen Karadeniz insanı için yaşamını idame ettirecek iktisadi faaliyet alanları çok azdır. Bu anlamda balıkçılık önemli ve vazgeçilmez bir alan olarak da öne çıkmaktadır.



Ordu Ticaret Borsası

Karadeniz'in self alanının darlığından kaynaklı olarak balık avlanabilecek alanlar dardır, ayrıca 100-200 m. derinliklerinde bulunan hidrojen sülfür tabakası nedeniyle canlı yaşaması da mümkün olmadığından bu koşullarda avlanan balıkların önemi daha da artmaktadır.

Yanlış ve zamansız avlanmalar yüzünden balık nesil ve çeşitleri tehlike altına girmiş olsa da, son yıllarda alınan yoğun önlemlerle bu konuda önemli bir mesafe kat edildiği de ortadadır. Bu alandaki çalışmaların yoğunlaştırılarak devam etmesi balıkçılığın yararınadır.

Ordu ve Rize'de yapılmakta olan kafes balıkçılığı da bu sektörde umut veren bir gelişmedir. 2005 yılında kafes balıkçılığının teşvik kapsamına alınmış olması olumlu bir yaklaşımdır.

Türkiye'de balık tüketimi diğer ülkelerden oldukça düşüktür. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ve bu denizlerinden çok çeşitli balık türü avlanmasına rağmen yıllık tüketim 6-7 kg civarında olup bu rakam dünyanın diğer ülkelerinin tüketiminin çok çok altındadır.

Bir üretim faaliyetini kârlı ve yapılabilir kılan hiç şüphe yok ki üretilen değer talep edilmesi, yani satılmasıdır. Türkiye'de balık daha çok taze olarak tüketilmektedir. Balık tüketimi ile ilgili geniş bir tüketim kültürümüz maalesef yoktur. Zaten balığı çok çeşitli tüketime hazırlayacak tesis sayısı da çok azdır. Konuya Karadeniz açısından baktığımızda balık ve diğer su ürünleri entegre tesislerinin ölçek ekonomisi kriterlerinden uzak ve sayısının az olduğu görülmektedir.